

SÁRKÖZI MÁTYÁS

FELVIDÉKI HUNGARO-BRITEK

Néhány évvel ezelőtt egy hetven oldalas füzetet jelentettem meg, összefoglalva azoknak a magyaroknak az életrajzát, akik a szigetországban élve hozzájárultak a brit civilizáció fejlődéséhez. Van közöttük öt Angliában hírnévre szert tett felvidéki is: Bogdán Jakab, Róth Mátyás, Duka Tivadar, Lábán Rudolf és Fleischmann Artúr. Életpályájuk érdekesen alakult.

BOGDÁN JAKAB

(Eperjes, 1658 – London, 1724), akit külföldön inkább Jakob Bogdani néven ismernek, kiváló tájkép- és mádfestő volt Anna királynő udvarában. A főként evangélikus lakosságú sárosi szülővárosa komoly kulturális központtá nőtte ki magát, amikor 1667-ben megnyílt ott az evangélikus kollégium. De már 1656-ban nyomtatott könyvet Eperjes városában, amit a reneszánsz szerzők „kis Lipcsé”-nek, vagy „Tarca-parti Athén-nek” neveztek. E kollégium növendéke volt Bogdán, együtt járt gróf Thököly Imrével, és később diákoskodott az intézetben Kossuth Lajos is. A helyi iskolákat túlnövő Bogdán Bécsben folytatta a tanulmányait, festészetet tanult, s huszonhat évesen Amszterdamba költözött. Hollandiában tapasztalta meg, milyen tetszetős dolog egzotikus madarakat festeni. 1690 táján Angliában telepedett le. Itt összebarátkozott az ideszármazott erdélyi magyarral, Tótfalusi Kis Miklóssal. Az első angliai pártfogója George Churchill tengernagy volt, aki windsori hatalmas kastélya parkjában különleges madarakat tartott: flamingókat, papagájokat, pelikánokat. Ezeket festette meg Bogdán. Udvari művész vált belőle, a királynő rendszeresen gyarapította gyűjteményét a képeivel, de léteznek Bogdán-festmények a holland királyi kastélyban is.

RÓTH MÁTYÁS

(Kassa, 1818 – London, 1891) keresett orvosa volt a brit fővárosnak, gerincferdülést gyógyított vízszugár-maszszázzsal, és a túl szoros fűzőt hordó nők elferdült csípőjét svédturnával hozta rendbe. Különleges adat, hogy

Róth Kassán született, mert 1834-ig zsidók ott nem telepedhettek le. De sok zsidó kereskedő járt be a városba, és Róth Mátyás özvegy anyja engedélyt kapott, hogy kóser étkezdét nyisson számukra egy bérelt helységben. Róth Mátyás nagyszülei Galíciából származtak.

A neves orvos a bécsi és paviai orvosképzőn tanult, majd paviai doktorátussal tért vissza Kassára. 1840-ben enyhültek a zsidókra vonatkozó rendelkezések, így ő lett Kassa első zsidó orvosa. 1848-ban aláírta a petíciót, amely egyenjogúságot kért a zsidóság számára. A szabadságharc idején 1849-ben Batthyány Kázmér vele küldött segítségkérő levelet a londoni magyarokhoz, mert tudta, hogy Róth beszél angolul. Az orvos azonban már nem tért vissza. Megtalálta a számítást a brit fővárosban, jól menő praxist alapított, kétemeletes házat vett magának és családjának. Hét gyermeke közül négy orvos lett. Végül tragikus körülmények között halt meg: gyógyfürdőbe utazott, leforrázta magát és ezután már csak négy napot élt.

DUKA TIVADAR

(Dukafalva, 1825 – Bournemouth, 1908) középbirtokos nemesi családból származott. Dukafalvi és kisnyéki Duka Ferenc hét gyermeke közül ő volt a legidősebb. Eperjesen, a kollégium elvégzése után, Eördögh József irodájában volt ügyvédbojtar. 1848-ban Görgey Artúr mellett szolgált mint honvédtábornok. A szabadságharc leverését követően Angliába menekült, a londoni Szent György Kórházban szerezte meg az orvosi diplomáját. 1851 és 1877 között a brit birodalmi hadsereg orvosaként tevékenykedett Bengálban. Ott összeismerkedett S. C. Malannal, az Ázsia Társaság titkárával, aki neki ajándékozta Kőrösi Csoma Sándor tibetológiai hagyatékát, kéziratait és fanyomatait. A negyven kötetet Duka Tivadar eljuttatta a Magyar Tudományos Akadémia könyvtárába.

LÁBÁN RUDOLF

(Pozsony, 1879 – Westbridge, 1958) eredeti neve váraljai Lábán Rezső

János Attila volt. Balett-táncosként és koreográfusként szerzett világhírnevet. Gyerekként nagyszülei kétemeletes pozsonyi házában nevelkedett, amelynek a helyén most a Szlovák Nemzeti Bank épülete áll. Az épület főhomlokzata a mai Štúr utcára, az akkori Baross utcára nézett, ahonnan látni lehetett a Dunát. Lábán nagyapjának kávéháza a pozsonyi polgárság találkozóhelyeként vált ismertté.

Lábán Rudolf a pozsonyi Királyi Katolikus Főgimnázium diákjaként Dohnányi Frigyesztől, a zeneszerzőként és zongoraművészként híressé vált Dohnányi Ernő édesapjától tanult fizikát és éneklést. Fontos művészi hatást jelentett az is Lábán életében, hogy diáktársával a klarissza templom miséire járt, ahol Bartók Béla orgonált. Lábán eredetileg festőnek készült, több díjat is nyert a képeivel. Végül azonban 1905 után Párizsban rátalált a balett világára és azonnal beleszeretett. Pályafutását Stuttgartban és Berlinben kezdte, majd balettigazgatója lett a bayreuthi Wagner Fesztiválnak.

1938-ban telepedett le Angliában. Új mozgásemélete alapján kreálta koreográfiáit, amivel sokak szerint a modern táncművészet megalapozóját tartjuk számon benne.

FLEISCHMANN ARTÚR

(Pozsony, 1896 – Tenerife, 1990) szobrászművésznek négy római pápa ült modellt portrészobraihoz. Fleischmann orvostanhallgatóként kezdte a pályafutását, Budapesten és Prágában tanult. 1937-ben a zsidóüldözés miatt Dél-Afrikába, majd Zanzibárba emigrált, két évig Indonéziában, Baliban élt, ott katolizált egy Buys atya nevű holland gyarmati misszionárius hatására. Miután a japánok megszállták Indonéziát, Fleischmann Artúr 1939-ben Ausztráliába költözött át. Sydneyben élt, portréiból tartotta el magát. 1948-ban telepedett le Londonban. Hírességek keresett szoborportré-készítője lett. 1990-ban, egy Kanári-szigeteki üdülés közben, Tenerifében érte a halál. A pozsonyi Városi Múzeum egy Fleischmann Múzeumot működtet Biela 6. emeleti szobákban.